

SUPPLEMENT ZUM FÖLDTANI KÖZLÖNY

XXVII. BAND.

1897. MAI—JULI.

5—7. HEFT.

AM ENDE DES MILLENNIUMSJAHRES.

IV.

Die Steinindustrie.

VON

Dr. FRANZ SCHAFARZIK.

Die Millenniums-Ausstellung wurde von den Steinindustriellen weniger zahlreich beschickt, als z. B. unsere letzte Specialausstellung für Thon-, Cement- und Steinindustrie im Jahre 1891.

Die auf die Steinindustrie bezüglichen, doch in verschiedenen Pavillons aufgestellten Gegenstände können wir folgendermassen gruppieren:

1. Sammlungen, Gegenstände oder Karten, welche die Hebung der heimischen Steinindustrie anstreben, wurden ausgestellt in	7
2. Kalksteine, Marmore	11
3. Gyps	3
4. Serpentin	1
5. Granit, Syenit, Diorit	5
6. Orthoklas-Quarz-Trachyt, dessen hydroquarzitische Modification, sowie auch Süsswasserquarz	7
7. Dacit, Andesit, Dolerit, Basalt	5
8. Rhyolith- und Dacittuff	2
9. Dachschiefer und Sandstein	5
10. Cemente, Gesteins-Rohmaterialien für die heimische Industrie, Erdfarben etc.	6
11. Steinarten-Sammlungen einzelner Domänen in	5

Zusammen 57 Pavillons

Aus dieser Zusammenstellung ersehen wir, dass die Zahl der ausgestellten, technisch bearbeiteten Gesteine eine sehr geringe war, wobei über-

VI. SZAKÜLÉS 1897. DECEMBER HÓ 1-ÉN.

Elnök: BÖCKH JÁNOS.

Az elnök megnyitván az ülést az első titkár rendes tagnak ajánlja
HORUSITZKY HENRIK urat, kir. segédgeológus Budapestén.

Előadások

1. Dr. ILOSVAY LAJOS • *A Balaton vize chemiai elemzésének eredményét* ismerteti. Az előadó a Balatonnak négy helyről merített vizét elemezte, u. m. Tihanynál a felszínről, a tihanyi révnél 10 m mélységből, Siófok és Kenese között a felszínről és Balaton-Berénynél. A víz, összetételét tekintve, nagyon híg, az alkali-földfémes vizekhez tartozó ásványvíz elég jelentékeny alkalifémsó tartalommal; lúgos hatása különösen feltűnő, ha koncentrálva van. Az alkali-fémek (K és Na) mennyisége mintegy 17%, az alkali-földfémeké (Ca és Mg) pedig 70%. Balaton-Berénynél a beömlő Zala folyó lényegesen változtatja a víz összetételét, a mennyiben kevesebb a K és Na tartalom, több a Mg, de sokkal kevesebb a sulfát és a Cl mennyisége, mint a többi helyen. A nádas között és a nádas közelében merített vízben több a CO_2 , úgy szintén a mélységben a tihanyi révnél, mi a sok elbomló növényi anyagtól eredhet. A víz tükrén az elnyelt O tartalom kisebb, mint a nádasban és ennek közelében, a mi ismét abból érthető, hogy a felületen az oxydatio élénkebben megy végbe. Összehasonlítva a bodeni, genfi, zürichi és gmundeni tavak vizével, mindezekben a fix maradék sokkal kevesebb és a kóvasav éppen elenyésző a Balatonéhoz képest. A zürichi és genfi tó vizének nagyobb Cl mennyisége nem csupán a kilugozás, hanem annak az eredménye is lehet, hogy sűrűn lakott vidékek környezik.

2. Dr. SCHMIDT SÁNDOR • *A gömb gyakorlati alkalmazása a kristályszámtásban* című előadásában bemutatja a BUCHANAN-tól ajánlott gömböt és a reá alkalmazható AVED de MAGNAC-féle metrosphært. A 22 cm átmérőjű gömb fénytelen mázzal van bevonva, hogy rajta czeruzával írni lehessen. A metrosphær fémből, a gömb nagyságához mértén készült; részei egy fokokra beosztott abroncs, ez a mérő kör, erre 90° alatt szintén egy fokokra beosztott félkör van erősítve és ehhez a tetőpontban egy fokokra osztott mozgatható negyedkör van alkalmazva. A mérő kör csavarral a gömbhöz szorítva annak legnagyobb körét képezi és a mozgatható körnegyed a kívánt helyzetben csavar segítségével erősíthetjük meg. Az előadó megmagyarázza, hogy miképen lehet e készülék segítségével a gömbön a különböző kristálytani feladatokat graphice megoldani, így pl. két adott ponton egy legnagyobb kört megvonni, vagy ezen két pont távolságát lemérni, vagy egy legnagyobb kör adott pontján egy másik legnagyobbat egy bizonyos szög alatt megvonni. Sokkal fontosabb a kristályok ú. n. középponti előállítás és egy kristálpolyéder gömbprojectiojának előállítása. A középponti előállításnál a kristálylapokat önmagukkal párhuzamosan eltolva gondoljuk, a míg azok a gömb középpontján mennek keresztül; a lapok a gömb felületét legnagyobb körökben metszik és ezek hajlása egymáshoz ugyanaz, mint a kristálylapoké. Két ilyen kör

egymást a gömbmérőben metszi és ez párhuzamos a lapok élével; két átmérő hajlása pedig a kristály megfelelő éleinek hajlását adja. A gömbprojectiot megkésztve, egyszerűen graphicus úton számíthatunk, az elérhető pontosság $\frac{1}{2}$ — $1\frac{1}{2}$, a mi az első és gyors tájékozásra elég. A kristályhálók megszerkesztésére, a mikor az élszögeket kell ismernünk, szintén igen czélszerűen használhatjuk a készüléket.

3. KALECSINSZKY SÁNDOR «A kárpátövi nyers petroleumok vizsgálata» cím alatt ismertette az elemzési eredményeket. Általában azt tapasztalta az előadó, hogy a világosabb színű petroleumnak kisebb a fajsúlya és fordítva, és hogy a fajsúly a mélységgel ugyan kisebbedik, de nem törvényszerűen. A könnyű nyers olajokból több égő olajat kapunk. A megvizsgált petroleumpróbák a következő helyekről származtak: 1. Kriva-Olyka (Zemplén m.), 2. Monasterea (Moldva), 3. Körösmező (Máramaros m.), 4. és 5. Szacsal (Máramaros m.), 6. Sósmező (Háromszék m.), 7. Hoja (Moldva). Előadó az eredményeket táblázatokban összeállította és a nevezetesebb, de különösen a galicziai nyers olajokkal hasonlította össze.

4. HALAVÁTS GYULA «A domahidai ősszállatmaradványokról» értekezett. Domahidánál (Szatmár m.) a Kraszna-csatornában, $3\frac{1}{2}$ m mélységben két mammuth agyart, két felső zápfogat és még több csonttöredéket találtak. Ugyane csatornában, de a térszín egy kissé emelkedettebb helyén sárga, szívós agyag és ez alatt kék agyag van. E lerakodásból a következő állatok csontjai kerültek ki: *Bison prisceus*, *Rhinoceros antiquus*, *Equus caballus*, *Hyaena spaelea*, *Castor fiber* állkapcsa: ez utóbbi különösen azért érdekes, mivel ez a második eddig Magyarországon diluviumában talált hódmaradvány.

5. Dr. STAUB MÓRICZ bemutatja a Chicago Academy of Sciences Bulletin-jének I. kötete X-ik számát, melyben W. K. HIGLEY jelentést tesz azon négy mammuth maradványairól, melyeket 1878 tavaszán Spokane County Wash. déleleti részében Mr. Copelin farmján találtak. Ezen síkság kb. 2100 lábnyira fekszik a tenger színe fölött; a talaj kővér fekete anyag, alatta fehér anyag fekszik.

Négy állatnak csontját találták, de egy sem volt tökéletes; a legnagyobbikat kiválasztván, azt nagy gonddal a kisebb példányok és a hol szükségesnek mutatkozott, az *Elephas indicus* csontjaival kiegészítették és e példány, mely most az akadémia muzeumában föl van állítva, 13 angol láb magas és ennél fogva úgy látszik a legnagyobbik, a mit eddig ismerünk, mert a szent-pétervári példány csak 9 láb 3 hüvelyk magas. Az értekezéshez mellékelt photographia demonstrálja nekünk ezen állat óriási nagyságát, mert a melléje állított emberi csontváz koponyája egy szintbe esik a mammuth előlábának térdével.

6. Dr. L. LÓCZY LAJOS «egy sajátságos alakú concretiót» mutatott be Szt. Lőrincz határából a GUTTMANN-féle téglavető homokjából. A concretio körülveszi egy fa gyökerét, mely elszenesedett és elpyritesedett, s pedig nagyon számos oktaéderes kristályoknak halmaza.

HALAVÁTS GYULA azt tapasztalta, hogy a főváros környékének északi részében (Rákos és Kőbánya) a pontusi lerakodások az északi részben sokkal agyagosabbak, mint délfelé (Szt. Lőrincz); de ezen lerakodásokban nemcsak agyag, de homok is előfordul és ebben a jellegző kővületek; délfelé a lerakodások leg-

1050
63

FÖLDTANI KÖZLÖNY.

HAVI FOLYÓIRAT

KIADJA

A MAGYARHONI FÖLDTANI TÁRSULAT

EGYSZEKSIMIND

A M. KIR. FÖLDTANI INTÉZET HIVATALOS KÖZLÖNYE

SZERKESTTIK

Dr. STAUB MÓRICZ és Dr. ZIMÁNYI KÁROLY,

A TÁRSULAT TITKÁRAL.

HUSZONHETEDIK KÖTET. 1897.

KÉT TÉRKÉPPPEL, KÉT TÁBLARAJZZAL ÉS TIZENEGY SZÖVEGRAJZZAL.

FÖLDTANI KÖZLÖNY.

(GEOLOGISCHE MITTHEILUNGEN.)

ZEITSCHRIFT DER UNGARISCHEN GEOLOGISCHEN GESELLSCHAFT

UNIVERSITÄT ZÜRICH

AMTLICHES ORGAN DER K. UNG. GEOLOGISCHEN ANSTALT.

HERAUSGEGEBEN VON

Dr. M. STAUB und Dr. K. ZIMÁNYI.

SEKRETÄRE DER GESELLSCHAFT.

SIEBENUNDZWANZIGSTER BAND. 1897.

MIT ZWEI GEOLOGISCHEN KARTEN, ZWEI TAFELN UND ELF TEXTBILDERN.

BUDAPEST, 1897.

A MAGYARHONI FÖLDTANI TÁRSULAT TULAJDONA. * EIGENTHUM DER UNG. GEOL. GESELLSCHAFT.